

eenkomst getekend wordt. Hierin staan afspraken over het werk en de werktijden. Er is altijd een begeleider op de werkplek, waar de stagiaire op terug kan vallen. De stagiaire houdt net als op school haar presentie bij. Opdrachten om nieuwe woorden of zinnen op te schrijven zijn voor de analfabeten meestal nog te moeilijk. Na zes weken houd ik een tussenevaluatie met de cursiste op onze school om te kijken hoe het gaat. Ik bel ook met de begeleider op de werkplek. Ik vraag de cursiste om foto's te nemen op de werkplek, die ze bij haar eindpresentatie kan laten zien. Na twaalf weken houden we op de werkplek een eindgesprek, waarbij de cursiste een certificaat krijgt. Het is de bedoeling dat ze in haar lesgroep na afloop van de stage over haar ervaringen vertelt

Stageplaatsen zoeken

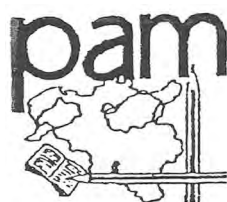
Het is allerm minst altijd gemakkelijk om taalstageplaatsen te vinden. Voor sommige cursisten ben ik weken bezig, voor anderen lukt het binnen een week. Voor de meesten ben ik wel langer bezig. Het aantal benodigde

telefoontjes is legio. Als je de plek eenmaal gevonden hebt, heb je nog niet altijd de juiste persoon gevonden en kost dat ook nog wat heen en weer gebel. Maar zoals gezegd, soms is het de eerste keer prijs (zoals bij Mina). Ik heb nu (10 november) vanaf september tien cursisten geplaatst. De meesten zijn NT2-ers, maar voor het spreken maakt het natuurlijk niets uit (ANT2 of NT2), alleen voor de opdrachten die ze van mij meekrijgen. Ik heb tot en met december 0,4 fte voor deze klus. Marjolein van der Loop en Ineke Helmholt werken al bijna twee jaar met taalstages voor laagopgeleiden. Zij hebben formulieren aangepast voor analfabete cursisten.

Literatuur

Marjolein van der Loop en Ineke Helmholt:
Taalstages. Mondriaan Stadscollege, Den Haag.
e-mail: m.vd.loop@mon3aan.nl

Werk in uitvoering

Langzaam maar zeker, maar zeker langzaam
Nederlandse les aan analfabete vrouwen in Antwerpen

projekt **a**lfabetisering **m**igrantenmoeders

Inge Schuurmans

Karel de Grote Hogeschool - Antwerpen

In Antwerpen is PAM al sinds 1990 een begrip. De afkorting PAM staat voor Project Alfabetisering Migrantenmoeders. Inmiddels is PAM in heel Vlaanderen bekend en wordt er ook een aanbod voorzien voor laaggeschoolde gealfabetiseerde vrouwen. Ook zijn de cursisten (nog) niet allemaal moeder. Wat begon als een project in de wijk 'Stuivenberg' in Antwerpen is uitgegroeid tot een volledige opleiding in drie Antwerpse 'probleemwijken'. Inge Schuurmans schetst de achtergronden en sprak met Patricia Wildiers, een van de coördinatoren van PAM.

Een stukje geschiedenis

Zo'n vijftien jaar geleden werden de lagere en secundaire scholen in Antwerpen steeds meer

geconfronteerd met een groeiend aantal migrantenkinderen. Kinderen voor wie het Nederlands vaak niet de thuistaal was. Een bijkomend probleem voor de directies en

leerkrachten van deze scholen was de communicatie met de ouders van deze kinderen. De meeste ouders spraken zelf ook geen Nederlands en een aantal van hen kon ook niet lezen en schrijven. Na overleg met het stadsbestuur van Antwerpen, werd besloten in een aanbod van Nederlandse taallessen te voorzien, voor moeders van migranten-kinderen, op de (lagere) school van hun kinderen tijdens de schooluren. Moeders, omdat die vooral hun kinderen naar school brengen en ook weer komen ophalen en zij dus degenen waren die het meeste in contact kwamen met de school. Voor de financiën werd een beroep gedaan op het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (VFIK), en PAM was een feit.

Er werd een coördinator en een leerkracht aangesteld, en er werd een groep gestart op de Stedelijke Lagere school aan het Stuivenbergplein. De moeders werden via de school ingelicht over de mogelijkheid tot het volgen van lessen op de school van hun kinderen en al snel moest PAM worden uitgebreid.

PAM kreeg vanaf het begin de opdracht om zich te richten op laaggeschoolde of ongeschoolde vrouwen. Op het moment echter dat PAM werd opgericht, trad ook het decreet op de Basiseducatie in werking en kwam er in Antwerpen een Centrum voor Basiseducatie (CBA). Dit betekende dat er afspraken moesten worden gemaakt tussen beide instellingen. Afgesproken werd, dat PAM zich zou richten op de moeilijkst te bereiken groepen. Ook zou PAM maar twee jaar onderwijs verzorgen aan gealfabetiseerde cursisten, waarna deze zouden kunnen doorstromen naar het centrale aanbod van CBA. Ook het Sociaal Impulsfonds (SIF), het fonds dat in de plaats kwam van het VFIK, drong en dringt aan op intensieve organisatorische en inhoudelijke samenwerking tussen beide instellingen.

Inmiddels volgen er nu 298 vrouwen les, waarvan 209 in de analfabeten groepen. Bovendien staan er ruim 90 vrouwen op de wachtlijsten voor analfabete groepen en ruim 110 voor de gealfabetiseerde groepen. De analfabeten kunnen nu in drie wijken terecht. Aan de gealfabetiseerden wordt enkel les gegeven op Stuivenberg. Om de doorstroom naar CBA te bevorderen, wordt er een derde

jaar voor gealfabetiseerden ingericht op het Stuivenbergplein maar dat wordt gegeven door een medewerkster van CBA.

Behoeftedekkend aanbod

PAM hecht eraan om het onderwijs aan de vrouwen niet te beperken tot hetgeen hun kinderen op school aangeboden krijgen. Moeders zijn op de eerste plaats burgers die volwaardig moeten kunnen deelnemen aan onze maatschappij. Bovendien zal een aantal vrouwen op een gegeven moment ook in een werksituatie terecht komen. Bij PAM wordt er op een ervaringsgerichte manier gewerkt aan onderwerpen als onderwijs, openbaar vervoer, eigen buurt, maatschappelijke diensten, oriëntering naar werk en opleiding, actualiteit en zinvolle vrijetijdsbesteding.

In het onderwijs wordt getracht de stap om deel te nemen aan de maatschappij te verkleinen en dus ook de transfer van de klassituatie naar de 'echte wereld' te bewerkstelligen. Eén van de problemen is immers dat cursisten hetgeen ze in de les geleerd hebben vaak niet buiten de les gebruiken. Het is dan ook belangrijk dat ze inzien dat veel zaken in heel veel verschillende situaties terugkomen. Zij moeten bijvoorbeeld op verschillende plaatsen hun personalia kunnen geven, niet alleen op de school van hun kinderen.

Door hen op diverse domeinen van het maatschappelijk functioneren vaardig te maken zullen zij hun kinderen beter kunnen begeleiden in hun school- en levensloopbaan. PAM biedt ook een geïntegreerd onderwijs-ondersteunend aanbod aan. Dit bestaat onder meer uit turn- en zwemlessen ter ondersteuning van de grove motoriek, bezoeken aan educatieve tentoonstellingen en musea, contactmomenten met Vlamingen en een koor van cursisten.

Daarnaast is de groepssamenstelling van belang; in principe blijven de groepen gedurende alle jaren bij PAM gelijk. Er wordt vanuit gegaan dat de groepsdynamiek een positief effect heeft op de vorderingen van de cursisten, niet in de laatste plaats omdat dit op den duur een veilige situatie creëert. Zeker voor vrouwen die nooit of zeer kort naar school zijn geweest en vaak kampen met weinig zelfvertrouwen en een eerder negatief

zelfbeeld, is dit niet onbelangrijk. Als een cursiste veel sneller of trager vordert dan de rest van de groep, en zij en de groep hier ook last van ondervinden, wordt zij in een andere groep geplaatst.

De visie op het onderwijs aan deze specifieke doelgroep, is gebaseerd op de idee dat de achterstand die cursisten hebben opgelopen door nooit of nauwelijks naar school te zijn geweest, zeer groot is en op allerlei vlakken tot uiting komt. Door motoriek-oefeningen, educatie, taalaanbod, ervaringen aan te bieden zowel binnen als buiten de les, wordt deze achterstand beetje bij beetje weg-gewerkt. De methodiek van Feuerstein heeft de medewerkers van PAM hierin goed op weg geholpen.

Feuerstein

PAM heeft zich in de loop der jaren gespecialiseerd in het lesgeven aan een zeer moeilijk te bereiken en zeer laaggeschoolde doelgroep. Het Instrumenteel Verrijkings-programma (IVP) van Feuerstein biedt juist voor deze doelgroep een groot aantal mogelijkheden.

Een aantal medewerkers van PAM heeft een opleiding over de methodiek van Feuerstein aan de Universiteit van Antwerpen gevolgd. Een belangrijk uitgangspunt van deze methodiek is dat ieder mens mogelijkheden tot leren heeft die aangeboden kunnen worden door het juiste onderwijs-programma en een goede pedagogische benadering.

Met name voor cursisten waarbij de cognitieve vaardigheden en het abstracte denkvermogen vaak zeer beperkt ontwikkeld zijn, biedt dit programma vele mogelijkheden. Alhoewel de instrumenten in het IVP vrij abstract zijn, worden ze bij PAM toch toegepast, zelfs al in het eerste jaar en de cursisten hebben er veel baat bij. Zij krijgen een positiever zelfbeeld, leren gestructureerd en probleemoplossend denken en zij maken die transfer ook naar situaties buiten de les. Zij kunnen zelfstandiger functioneren en krijgen meer grip op hun eigen (vaak problematische) situatie, wat niet alleen henzelf maar ook hun kinderen ten goede komt.

De cursisten van PAM

De vrouwen die les volgen bij PAM zijn laag- of ongeschoold, tussen de 20 en 60 jaar en van allochtone origine. In de begindagen waren het vooral Marokkaanse maar ook Turkse vrouwen die les volgden. Nu zijn het nog steeds overheersend Marokkaanse en Turkse vrouwen die naar de les komen, maar daarnaast zien we ook Afrikaanse, Oost-Europese en Aziatische vrouwen, maar ook vrouwen uit het Midden-Oosten.

Onder druk van de wachtlijsten zijn de groepen in de loop der jaren wel wat groter geworden. De groepen analfabeten bevatten tussen de 15 à 20 cursisten en in de groepen van de gealfabetiseerden zitten 20 tot 25 cursisten. Vanaf het begin wordt de vrouwen duidelijk gemaakt dat ze zich moeten afmelden als ze niet naar de les kunnen komen. Uiteindelijk moeten ze dit in het dagelijkse leven ook doen. En de cursisten dóen dit ook, meestal zelfs telefonisch.

Het aantal cursisten dat definitief afhaakt bedraagt ongeveer 5%. De redenen om te stoppen met de lessen zijn heel verschillend zoals verhuizing, werk, problemen thuis. Daarnaast is er een aantal cursisten, ook ongeveer 5%, dat de studie tijdelijk onderbreekt. De belangrijkste redenen hiervoor zijn meestal een bevalling of ziekte.

De balans van 12 jaar PAM is dus zeer positief. Ook door het beleid wordt het belang van onderwijs aan ouders op de scholen van hun kinderen nu onderkend. De minister van Onderwijs, Marleen Vanderpoorten, heeft dit tot een van de belangrijkste speerpunten van haar beleid uitgeroepen. Een hart onder de riem van PAM.

We praten met Patricia Wildiers, één van de twee deeltijdse coördinatoren van PAM.

PAM is inmiddels in heel Vlaanderen bekend. Ook in andere delen van het land zullen dergelijke projecten worden opgestart. Wat vind je hiervan?

Patricia: Dankzij onze studiedag van vorig jaar, die een groot succes was, hebben wij onze ervaringen met deze zeer specifieke doelgroep aan een groot publiek kunnen

meedelen. Waar PAM vroeger relatief onbekend was, komt daar duidelijk verandering in. Steeds meer organisaties doen een beroep op ons voor stages, bijscholing, informatie, studiedagen en dergelijke. Ook de video die we voor onze studiedag maakten, wordt regelmatig bekeken. Wij zijn in ieder geval blij dat wij op deze manier onze methodiek kunnen toelichten en kunnen bijdragen aan een groter begrip voor analfabete migrantenvrouwen bij een breder publiek.

Het is goed dat ook het beleid hieraan extra financiële middelen wil toekennen. Echter, door projectmatig de middelen te verdelen, kunnen de Centra voor Basiseducatie vaak slechts een zeer beperkt aanbod inrichten, een aanbod dat dan ook nog uitsluitend beperkt is tot de context van de school. De ervaring van PAM leert ons, dat dit in de meeste gevallen tot weinig leidt.

Vaak ook zijn de wensen van de scholen waar de lessen aan de moeders gegeven worden niet heel realistisch. Van mensen die nog niet kunnen lezen en schrijven wordt bijvoorbeeld verwacht dat ze in tien weken tijd het hele Belgische schoolsysteem kennen, een rapport en agenda kunnen lezen en het liefst aan de schoolpoort Nederlands spreken.

Het moet duidelijk worden, ook voor het beleid, dat door het lesgeven op scholen, het leerproces niet versnelt. Wel wordt, door de lessen in hun eigen buurt te laten plaatsvinden, een groep bereikt die wellicht anders niet bereikt zou worden. Ook zijn zij hierdoor zeer gemakkelijk motiveren. Maar hoe belangrijk de motivatie van onze cursisten ook is, een aantal factoren waar wij geen invloed op hebben (bijv. cognitieve vaardigheden, thuissituatie, studievastheden, mate en kwaliteit van taal-aanbod buiten de les) maken het leerproces tot een werk van lange adem.

Hoe verklaar je het succes van PAM?

Patricia: "De lessen vinden plaats in scholen in de buurt en tijdens de schooluren. Doordat de vrouwen er zelf les volgen raken ze vertrouwd met de school van hun kinderen. Het is al gemakkelijker om eens een leerkracht aan te spreken of om extra uitleg te

vragen over allerlei afspraken en regelingen. PAM vervult in deze een schakelfunctie: doordat wij lesgeven aan moeders heeft dit ook effect op hun kinderen. Kinderen zien dat hun moeders ook heel hard hun best doen, moeders zien dat het voor hun kinderen ook niet vanzelfsprekend is. Maar vooral gaat de school en het leren een belangrijkere plaats innemen in het gezin. Moeders kunnen hun kinderen nu volgen als zij Nederlands spreken en ook kunnen zij hun kinderen vaak al helpen bij het huiswerk.

Op termijn is het de bedoeling dat cursisten hun kinderen beter kunnen volgen en ook begeleiden en adviseren in hun school-loopbaan. Natuurlijk in samenwerking met bevoegde instanties; het is daarom ook belangrijk dat zij hiermee vertrouwd raken. Ook het feit dat het om een klein project bij hen in de buurt gaat, maakt dat velen toch de stap durven te zetten.

Waarom geven jullie uitsluitend les aan vrouwen?

Patricia: Dit heeft te maken met onze specifieke opdracht: het bereiken van de moeilijkste groepen. En in de meeste wijken zijn het juist de vrouwen die het moeilijkst te bereiken zijn. Een belangrijke reden hiervoor is dat zij vaak de zorg dragen voor een gezin en zich niet zo gemakkelijk kunnen vrijmaken. Maar dat hebben we al opgelost door op voor hen geschikte uren les te geven. Een andere evenzeer belangrijke reden, heeft te maken met het feit dat zij van thuis niet zo snel de toestemming krijgen en/of dat zij zich zelf niet zo op hun gemak voelen om lessen te volgen in een gemengde groep. Inmiddels weet iedereen in de buurt dat er bij PAM alleen vrouwen in de les zitten en dat er ook alleen maar vrouwelijke medewerkers zijn. Het vertrouwen in ons is erg groot.

Hoe intensief zijn de lessen?

Patricia: "De lessen voor de eerstejaars analfabeten worden twee maal twee uur per week gegeven. Het tweede tot en met het vijfde jaar krijgen drie maal twee uur per week les. Het zesde jaar krijgt twee maal twee uur per week les. De gealfabetiseerden krijgen gedurende twee jaar drie maal twee uur per

week les.

Analfabeten kunnen bij jullie zes jaar lang les volgen. Dit is vrij uitzonderlijk. Waarop is dit lange traject gebaseerd?

Patricia: “Zeker voor analfabeten moet er een lang traject mogelijk zijn. Pas door iets te leren stijgt hun motivatie en honger naar meer. En dit gebeurt langzaam maar zeker, maar zeker langzaam. Wat hierin zeker meespeelt is het feit dat de vrouwen weinig zicht hebben op het eigen leren en er veelal vanuit gaan dat ze het ‘toch niet kunnen’. Naarmate de cursisten echter meer leren, wordt de wens om meer te leren ook steeds groter. Bovendien is het leren voor hen meer dan louter een proces van kennis verwerven. Ook het naar school gaan en hun leven hierop organiseren is niet evident.

Jullie hechten veel waarde aan het onderwijsondersteunende aanbod. Levert dit duidelijk positieve resultaten op?

Patricia: Ja zeker. We gaan bijvoorbeeld heel vaak met onze cursisten naar buiten. Dat kan een treinritje zijn van Antwerpen-Dam naar Antwerpen-Centraal, een bezoek aan het Europees Parlement of een bezoek aan een museum. In het begin wilden de vrouwen wel mee, maar zij wisten niet goed hoe zij thuis alles konden organiseren. Nu zijn er regelmatig vrouwen die de andere vrouwen aansporen: “ik zeg tegen mijn man: ik ga weg en jij moet voor de kinderen zorgen. Dat moet jij ook tegen jouw man zeggen.” Hun wereld wordt stukje bij beetje groter, zij worden daardoor steeds meer zelfverzekerd en leergierig.

Het koor van cursisten is ook een goed voorbeeld. De cursisten dragen liedjes aan en in de les wordt er over deze teksten gesproken. In deze teksten zit vaak ook een deel van de cultuur vervat, maar ook maken deze liedjes voor veel van onze cursisten een belangrijk deel van hun leven uit. De teksten worden vertaald en er worden allerhande oefeningen aan gekoppeld. Er wordt echter ook gerepeteerd en uiteindelijk zullen er optredens volgen. Het overtuigen van vrouwen om deel te nemen aan iets dergelijks is niet

evident. Niet dat ze het niet willen, maar de schroom om in het openbaar op te treden is het probleem. Maar zodra er één overtuigd is, volgen er vele anderen. Ook het feit dat op de ene plaats allochtone vrouwen zich durven verenigen in een zangkoor en in het openbaar optreden, zet wellicht vrouwen op een andere plaats aan ook eens buiten hun eigen kleine wereldje te treden.

Hoe verloopt de doorstroom naar andere instellingen?

Patricia: CBA testte in juni de vrouwen van PAM die voor een derde jaar in aanmerking komen. Een aantal vrouwen kwam in aanmerking voor een centraal vervolgaanbod bij CBA, waarbij de cursisten over verschillende niveaugroepen zijn verdeeld. Zeker nu CBA vooral het accent legt op het centrale aanbod wordt deze overdracht moeilijk. Een aantal cursisten heeft de stap gezet en is tevreden. Nu maar hopen dat dit voorbeeld aanstekelijk werkt voor de cursisten van dit jaar. Beide organisaties doen er in ieder geval alles aan om de drempel zo laag mogelijk te maken: een geleid bezoek aan de nieuwe lesplaats op het einde van het jaar, begeleiding bij de eerste lessen van het nieuwe schooljaar naar de nieuwe lesplaats enz.

Voor dit jaar betekent dit anderzijds dat een aantal economisch en sociaal zwakke cursisten die de stap niet konden of mochten zetten, uit de boot vallen. Dit blijft een moeilijk probleem dat nog moet worden geëvalueerd. In een heel enkel geval stromen er cursisten door naar een opleiding van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleidingen (VDAB) of een ander tewerkstellingstraject.

Voor meer informatie:

P.A.M. Stuivenbergplein 36
2060 Antwerpen (0032)32366037
PAM.vzw@pandora.be

Meer lezen over Feuerstein:

Feuerstein R.(1980). *Instrumental Enrichment*.
Scot, Foresman and Comptonay, Illinois.
Feuerstein, R., Y. Rand, J.E. Rijnders (1993).
Laat me niet zoals ik ben. Lemniscaat,
Rotterdam.

*Training en (tweede)taalverwerving in
het vak- en beroepsonderwijs.*
Vooronderzoek Amsterdam, SCO.
Steinert, I. (1991) *Vak-Taal-leren,*
Kennisverwerving = Taalverwerving.
Verkrijgbaar: I. Steinert, tel. 0031(0)20

Steinert I. en M. Ruijters (1993). *Leren
Denken, Denkend leren. De Feuerstein-
benadering voor de ontwikkeling van
cognitieve vaardigheden.* Sardes, Den
Haag.

Gevonden voorwerp

Het eigen huis

De tekening hieronder komt van Radia uit Gouda. Ze heeft haar eigen huis getekend en daar haar uiterste best op gedaan. Ze was dan ook heel trots op het resultaat en wees mij alle kamers, ook de slaapkamers van de kinderen. Een mooie combinatie van bovenaanzicht en zij-aanzicht. Tja, en de ramen aan de achterkant had ze maar een beetje bovenaan getekend. Dan kon je ze toch nog zien.

Jacqueline Veth

Prins Hendrikstraat

